

O kwalifikowanych typach zabójstwa we francuskim prawie karnym*

JOANNA BRZEZIŃSKA

Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Francuski ustawodawca w Sekcji I („Umyślne zamachy na życie ludzkie”) Tytułu II Księgi II¹ Kodeksu karnego (*code pénal*, dalej: CP) określił katalog okoliczności, których wystąpienie pozwala ukazać naturę kwalifikacji przestępstwa zabójstwa przez zaakcentowanie odpowiedzialności sprawcy, ponadto zdecydował także, w jaki sposób ma zostać dokonana modyfikacja ustawowego wymiaru kary za wskazaną zbrodnię.

W doktrynie francuskiej podkreśla się, że istnieją dwie zasadnicze prawidłowości charakteryzujące okoliczności kwalifikujące. Z jednej strony wywierają one efekt generalny, w tym znaczeniu, że zawsze ilekroć wystąpią, dochodzi do zaostrzenia sankcji za dokonane przestępstwo², natomiast z drugiej strony należy zauważyć, iż nie znajdują one zastosowania w odniesieniu do wszystkich, lecz tylko niektórych kategorii przestępstw. Niekiedy odnoszą się one do ustawowo określonego stanu faktycznego przestępstwa, innym razem dotyczą bezpośrednio osoby sprawcy, stąd można przeprowadzić ich następujący podział³:

---

* Niniejszy artykuł stanowi rezultat prac związanych z realizacją grantu badawczego. Projekt został sfinansowany ze środków NCN, przyznanych na podstawie decyzji nr DEC 2012/07/D/HS5/00605 — kierownik projektu badawczego dr J. Brzezińska.

¹ LIVRE II: Des crimes et délits contre les personnes, TITRE II: Des atteintes à la personne humaine, Section 1: Des atteintes volontaires à la vie; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

² G. Cornu, *Vocabulaire juridique*, Paris 2009, s. 155.

³ R. Merle, A. Vitu, *Traité de droit criminel*, Paris 1997, s. 982–983.

a) Okoliczności kwalifikujące o charakterze przedmiotowym

We francuskim prawie karnym wyznaczono następujący krąg okoliczności, sprzężonych ze stroną przedmiotową przestępstwa, których pojawienie się w bezpośredni lub pośredni sposób determinuje zaostrenie odpowiedzialności karnej wobec sprawcy: 1) sposób popełnienia czynu zabronionego — np. zastosowanie przemocy lub groźby jej użycia, włamanie, użycie broni; 2) miejsce, w którym dokonano przestępstwa — miejsce zamieszkania sprawcy lub ofiary, miejsce przechowywania pieniędzy, kosztowności, towarów lub sprzętu; 3) czas realizacji znamion przestępstwa — w porze nocnej, w okresie ochronnym (np. w przypadku połowów czy polowań)⁴.

b) Okoliczności kwalifikujące o charakterze podmiotowym

Okoliczności te zwykle dotyczą relacji, jaka łączy sprawcę z ofiarą przestępstwa, lub wynikają z rodzaju funkcji sprawowanej przez sprawcę, ewentualnie odnoszą się do psychologicznych uwarunkowań jego przestępczej aktywności.

Z perspektywy podmiotowych elementów konstrukcji przestępstwa francuski ustawodawca przywiązuje szczególną wagę do kwestii działania z premedytacją⁵. Aspekt ten będzie przedmiotem rozważań w dalszej części opracowania, jednak tytułem wprowadzenia należy zaznaczyć, że pojęcie to wiąże się ze szczególnym odcieniem zamiaru, który wymaga od przyszłego sprawcy dogłębnego zastanowienia się i rozważnego przemyślenia planu projektowanego przestępstwa. Niewątpliwie premedytacja stanowi dowód wyższego stopnia zawinienia niż wówczas, gdy zachowanie sprawcy jest natychmiastowe i pozbawione jakiegokolwiek refleksji⁶.

Warto podkreślić, że we francuskim prawie karnym okoliczności wpływające na kwalifikację zabójstwa występują w dwóch odmianach. Pierwszą stanowią tak zwane okoliczności kwalifikujące proste (pkt I i II opracowa-

⁴ *Ibidem*.

⁵ M. Daury-Fauveau, *Droit pénal spécial. Livres 2 et 3 du code pénal: infractions contre les personnes et les biens*, Paris 2010, s. 195–196.

⁶ *Ibidem*.

nia)⁷, które wykazują wzajemne niezależnienie od siebie, drugą odmianę stanowią okoliczności kwalifikujące złożone (pkt III opracowania)⁸, które powstają przez kumulację kilku okoliczności kwalifikujących prostych.

Okoliczności kwalifikujące proste, odnoszące się do zbrodni zabójstwa, zostały określone w katalogu z art. 221-4 CP i do nowelizacji z 9 marca 2004 r. były związane wyłącznie z charakterystyką szczególnego statusu ofiary zabójstwa, co uzasadniano koniecznością szczególnej ochrony najsłabszych — ofiar⁹. W pracach legislacyjnych nad przedmiotową regulacją podnoszono, że ten, kto dokonuje zamachu na życie osoby, która wykazuje szczególną bezbronność, jest z perspektywy prawnej w większym stopniu winny i bardziej niebezpieczny niż ten, kto atakuje człowieka, będącego w stanie skierowany przeciw niemu atak odeprzeć¹⁰. Aktualna regulacja zdecydowanie czyni więc zadość społecznemu poczuciu sprawiedliwości, zważywszy na krzywdę ofiary. Warto jednak podkreślić, że w 2004 r.¹¹ ustawodawca francuski nieco zmodyfikował konstrukcję wskazanego przepisu, rozszerzając katalog dotychczasowych podstaw odpowiedzialności za zabójstwo kwalifikowane, zrelacjonowanych wyłącznie wobec ofiary, o okoliczność bezpośrednio odnoszącą się do sprawcy/ów, który działa/którzy działają w zorganizowanym związku przestępczym¹².

I. Kwalifikacja ze względu na status ofiary

Art. 221-4¹³ CP zawiera szczegółowo określony katalog kilkunastu wzajemnie zróżnicowanych kategorii osób, których zabójstwo przesądza

---

⁷ Należy do nich zaliczyć szczególny status ofiary (art. 221-4 CP) oraz szczególną postać zamiaru — premedytację (art. 221-3 CP).

⁸ Ze względu na ciężar gatunkowy przestępstwa współtowarzyszącego zabójstwu można wyodrębnić dwie sytuacje: 1) występowanie zabójstwa wraz z inną zbrodnią; 2) związek między zabójstwem a innym występkiem.

⁹ Rapport Jolibois, JO doc. Sénat 199, n° 295, s. 36–37.

¹⁰ M.-L. Rassat, *Droit pénal spécial. Infractions des et contre les particuliers*, Paryż 2006, s. 309–311.

¹¹ Loin ° 2004–204 du 9 mars 2004.

¹² M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 309–310.

¹³ Art. 221-4 CP „Le meurtre est puni de la réclusion criminelle à perpétuité lorsqu’il est commis: 1° Sur un mineur de quinze ans; 2° Sur un ascendant légitime ou naturel ou sur les père ou mère adoptifs; 3° Sur une personne dont la particulière vulnérabil-

o kwalifikacji wskazanego typu przestępstwa, a w konsekwencji stanowi okoliczność wpływającą na zastosowanie surowszej odpowiedzialności wobec jego sprawcy. Wśród nich ustawodawca francuski wskazuje¹⁴:

1) nieletniego poniżej 15. roku życia¹⁵:

Na skutek nowelizacji francuskiego Kodeksu karnego w 1994 r. z katalogu przestępstw przeciw życiu usunięto przepis penalizujący przestępstwo dzieciobójstwa, które było typizowane w odrębnej, samo-

ité, due à son âge, à une maladie, à une infirmité, à une déficience physique ou psychique ou à un état de grossesse, est apparente ou connue de son auteur; 4° Sur un magistrat, un juré, un avocat, un officier public ou ministériel, un militaire de la gendarmerie nationale, un fonctionnaire de la police nationale, des douanes, de l'administration pénitentiaire ou toute autre personne dépositaire de l'autorité publique, un saur-pompier professionnel ou volontaire, un gardien assermenté d'immeubles ou de groupes d'immeubles ou un agent exerçant pour le compte d'un bailleur des fonctions de gardiennage ou de surveillance des immeubles à usage d'habitation en application de l'art. L. 127-1 [...], dans l'exercice ou du fait de ses fonctions, lorsque la qualité de la victime est apparente ou connue de l'auteur; 4° bis Sur un enseignant ou tout membre des personnels travaillant dans les établissements d'enseignement scolaire, sur un agent d'un exploitant de réseau de transport public de voyageurs ou toute personne chargée d'une mission de service public, ainsi que sur un professionnel de santé, dans l'exercice ou du fait de ses fonctions, lorsque la qualité de la victime est apparente ou connue de l'auteur. 4° ter Sur le conjoint les ascendants ou les descendants en ligne directe ou sur toute autre personne vivant habituellement au domicile des personnes mentionnées aux 4° et 4° bis, en raison des fonctions exercées par ces dérivées; 5° Sur un témoin, une victime ou une partie civile, soit pour l'empêcher de dénoncer les faits, de porter plainte ou de déposer en justice, soit en raison de sa dénonciation, de sa plainte ou de sa déposition; 6° A raison de l'appartenance ou de la non-appartenance, vraie ou supposée, de la victime à une ethnie, une nation, une race ou une religion déterminée; 7° A raison de l'orientation ou identité sexuelle de la victime; 8° Par plusieurs personnes agissant en bande organisée; 9° Par le conjoint ou le concubin de la victime ou le partenaire lié à la victime par un pacte civil de solidarité; 10° Contre une personne en raison de son refus de contracter un mariage ou de conclure une union¹⁶. Por. <http://www.legifrance.gouv.fr>.

¹⁴ M. Daury-Fauveau, *op. cit.*, s. 198–200; V. Malabat, *Droit pénal spécial*, Paris 2009, s. 44–45; J.-C. Planque, *Droit pénal spécial*, Bréal 2009, s. 30–32.

¹⁵ Należy zaznaczyć, że wiek jest przesłanką występującą obiektywnie, to znaczy bez konieczności dowodzenia, iż sprawca czy współdziałający w przestępstwie o tej okoliczności wiedział. Por. J. Francillon, *Code pénal commenté*, Paris 1996, s. 150; M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 310.

istnej jednostce redakcyjnej (art. 300 CP z 1810 r.)¹⁶. Obecnie kwalifikacja wskazanego przestępstwa dokonywana jest na podstawie niniejszej regulacji, przy czym ze względu na zmianę rozpiętości wieku ofiary (do ukończenia 15. roku życia) przepis ma niewątpliwie szerszy zakres. Wyjątkowy status ofiary jest zdeterminowany jej młodym wiekiem, a w konsekwencji również brakiem doświadczenia życiowego czy bezbronnością¹⁷.

2) wstępnego prawnego lub naturalnego albo ojca lub matkę adopcyjną:

Kwalifikacja ta ma charakter ścisły i limitujący, ponieważ brakuje podstaw, aby ją rozszerzać na innych członków rodziny naturalnej lub adopcyjnej, poza osobami wskazanymi w przepisie (nie dotyczy zatem na przykład brata czy siostry, którzy nie są wstępnymi sprawcy)¹⁸. Nie będzie także zabójstwem kwalifikowanym przestępstwo, którego ofiarą jest dziadek adopcyjny, gdyż w odniesieniu do rodziny adopcyjnej ustawodawca jednoznacznie zawęził krąg osób mogących stać się ofiarami zbrodni (tylko matka lub ojciec adopcyjny).

W miejscu obecnej okoliczności kwalifikującej Kodeks karny z 1810 r. przewidywał ojcobójstwo¹⁹ jako zabójstwo kwalifikowane przodka (art. 299 CP z 1810 r.). Autorzy nowego projektu Kodeksu karnego sprzeciwiali się konieczności wyodrębnienia tej kategorii ofiar. Podnosili, że po pierwsze brakuje analogicznej regulacji kwalifikującej dotyczącej potomka (zstępnego) i po drugie, że przodek powinien być osobą słabą, wykazującą zniedołężnienie, a bazując na doświadczeniu historycznym, przypadki ojcobójstwa odnosiły się zwłaszcza do osób w sile wieku. Ostatecznie w Kodeksie przyjęto rozwiązanie kompromisowe o charakterze ogólnym, odnosząc status ofiary do skonkretyzowanej grupy wstępnych i zrezygnowano z penalizacji ojcobójstwa w charakterze zabójstwa *sui generis*.

¹⁶ M. Véron, *Droit pénal spécial*, Paris 2010, s. 36.

¹⁷ M.-L. Rassat, G. Roujou de Boubée, *Droit pénal spécial*, Paris 2008, s. 30.

¹⁸ *Ibidem*; P. Conte, *Droit pénal spécial*, Paris 2007, s. 36.

¹⁹ Rapport Jolibois, JO doc. Sénat, 1991, n° 295, s. 39.

3) osobę niedołązną z powodu wieku, choroby, kalectwa, jak też z powodu niedomagania natury psychicznej czy fizycznej lub ciąży, które to okoliczności są widoczne lub znane sprawcy:

Słabość ofiary, uwarunkowana wskazanymi przesłankami powinna występować przed realizacją znamion zabójstwa, a nie pojawiać się w jego następstwie jako jedna z konsekwencji²⁰. Nie ma także podstaw, by przyjąć zależność, że stan osłabienia ofiary jest czynnikiem, który ma motywować sprawcę do dokonania zabójstwa²¹.

4) sędziego, przysięgłego, adwokata, urzędnika państwowego lub rządowego, żołnierza, funkcjonariusza policji, celnika, przedstawiciela służby więziennej i każdą inną osobę wykonującą służbę publiczną²², strażaka (zawodowego lub ochotniczego), strażnika nieruchomości, urzędnika wykonującego funkcje nadzoru lub ochrony nieruchomości o przeznaczeniu mieszkalnym (*etc.*), jeśli szczególna cecha ofiary jest widoczna lub znana sprawcy;

4bis nauczyciela lub każdą z osób pracujących w placówce szkolnej, urzędnika korzystającego z sieci transportu publicznego, każdą osobę zobowiązaną do wykonywania działań na rzecz służby publicznej, jak również przedstawiciela służby zdrowia w trakcie wykonywania lub pełnienia funkcji, jeśli szczególna cecha ofiary jest widoczna lub znana sprawcy;

4ter współmałżonka, wstępnych, zstępnych w linii prostej lub każdą inną osobę żyjącą zwyczajowo we wspólnocie rodzinnej osób wspomnianych w punkcie 4 i 4bis w odniesieniu do funkcji wykonywanych przez te osoby:

Należy podkreślić, że punkt 4 art. 221-4 CP koncentruje szeroki katalog funkcji wykonywanych przez ofiary zabójstwa kwalifikowane-

---

²⁰ J. Pradel, M. Danti-Juan, *Droit pénal spécial. Droit commun. Droit des affaires*, Paris 2007, s. 41.

²¹ J.-C. Planque, *op. cit.*, s. 31.

²² Loi n° 2003-239 du 18 mars 2003.

go, który ulega sukcesywnemu poszerzaniu (na przykład w 1996 r. włączono w jego zakres również żołnierza, a nieco później także podmioty wykonujące profesje o charakterze ochronnym). Formuła tej części przepisu swój rodowód czerpie z określenia „osoba sprawująca funkcję publiczną”, którego szeroką interpretację przyjmowano pod rządami CP z 1810 r. Obecnie istnieje przekonanie, że aby wskazana okoliczność kwalifikująca mogła znaleźć zastosowanie, sprawca musi zdawać sobie sprawę (być świadomy) z funkcji pełnionej przez ofiarę w momencie realizowania znamion zabójstwa, ewentualnie dokonać go podczas lub w związku z wykonywaniem sprawowanej przez ofiarę funkcji²³.

5) świadka, ofiarę, powoda cywilnego albo w celu uniemożliwienia mu doniesienia o popełnionych czynach, złożenia skargi lub zeznań, albo z powodu złożonego przez niego doniesienia, skargi, zeznań:

Wskazana okoliczność kwalifikująca dotyczy podmiotów podejmujących kroki prawne przeciw sprawcy, przykładowo przez powzięcie czynności, które wywierają wpływ na rozpoczęcie postępowania karnego. Aktualizuje się ona najczęściej w celu przeszkodzenia ofierze we wszczęciu postępowania karnego lub uczestniczeniu w nim bądź podjęciu środków represyjnych skierowanych bezpośrednio przeciw sprawcy²⁴.

6) z powodu przynależności lub braku przynależności (rzeczywistej lub przypuszczalnej) ofiary do określonej zbiorowości etnicznej, narodowej, rasowej czy religijnej²⁵:

W odniesieniu do powołanej podstawy kwalifikacji odpowiedzialności sprawcy należy mieć na uwadze szczególnie motyw dyskryminacji ofiary ze względu na prezentowany przez nią system wartości, światopogląd czy pochodzenie²⁶. W tym wypadku to nie status ofiary, lecz motywacja sprawcy determinuje surowszą odpowiedzialność sprawcy.

²³ J.C. Planque, *op. cit.*, s. 31.

²⁴ J. Pradel, M. Danti-Juan, *op. cit.*, s. 32.

²⁵ Loi n° 2003-88 du 3 février 2003.

²⁶ M.-L. Rassat, G. Roujou de Boubée, *op. cit.*, s. 30.

7) zabójstwo z powodu orientacji seksualnej lub tożsamości seksualnej ofiary²⁷;

8) zabójstwo popełnione przez kilka osób działających w zorganizowanym związku przestępczym²⁸;

Zabójstwo staje się typem kwalifikowanym, jeżeli zostało zrealizowane przez określoną zbiorowość (kilkę osób) oraz w szczególnej formie (zorganizowany związek przestępczy)²⁹. Za grupę taką uważa się każdą grupę lub porozumienie, które zostały utworzone w celu popełnienia jednego lub kilku przestępstw³⁰.

9) zabójstwo popełnione przez współmałżonka lub konkubenta ofiary, ewentualnie partnera znajdującego się z ofiarą w związku prawnocywilnym (tzw. PACS):

Jest to odmiana zabójstwa, które kwalifikuje specyfika relacji, jakie kształtują się między osobami pozostającymi w związku małżeńskim, partnerskim lub konkubinacie. Celem wprowadzenia niniejszej regulacji do Kodeksu karnego było dążenie do wzmocnienia francuskiego systemu prewencji przeciw przemoc w związku, bez względu na jego status prawny (małżeństwo, konkubinaty, PACS)³¹. Jednocześnie ustawodawca francuski w art. 132-80³² CP podkreśla, że zabójstwo zachowuje kwalifikowany charakter, jeśli dotyczy byłego współmałżonka, byłego konkubenta, byłego partnera i stanowi konsekwencję relacji, jakie występowa-

---

²⁷ Loi n° 2003-329 du 18 mars 2003.

²⁸ Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004.

²⁹ F. Desportes, F. Le Guehec, *Droit pénal général*, Paris 2009, s. 846-847.

³⁰ Art. 132-71: „constitue une bande organisée au sens de la loi tout groupement formé ou toute entente établie en vue de la préparation, caractérisée par un ou plusieurs faits matériels, d'une ou de plusieurs infractions”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

³¹ M. Véron, *op. cit.*, s. 37.

³² Art. 132-80 CP: „La circonstance aggravante prévue au premier alinéa est également constituée lorsque les faits sont commis par l'ancien conjoint, l'ancien concubin ou l'ancien partenaire lié à la victime par un pacte civil de solidarité. Les dispositions du présent alinéa sont applicables dès lors que l'infraction est commise en raison des relations ayant existé entre l'auteur des faits et la victime”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

ły między sprawcą a ofiarą. Należy odnotować, że nie określono jednak czasu, w jakim przestępstwo miałyby zostać popełnione przez sprawcę od momentu zakończenia pożycia we wspólnym związku z ofiarą, tak aby istniała możliwość uznania, że towarzyszące mu okoliczności mają nadal charakter kwalifikujący. Kwestię tę pozostawiono swobodnemu uznaniu sędziego w konkretnej sprawie³³.

10) zabójstwo osoby odmawiającej zawarcia małżeństwa albo popełnione z powodu jego zawarcia.

II. Kwalifikacja z powodu premedytacji

Szczególnym rodzajem zabójstwa kwalifikowanego jest morderstwo charakteryzujące się swoistą odmianą zamiaru, którym jest zamiar premedytowany³⁴. Konstytuuje się on w psychice sprawcy na pewien czas przed popełnieniem przestępstwa, a przybiera skonkretyzowaną postać poprzez dokonanie zbrodni³⁵. W art. 133-72³⁶ CP francuski ustawodawca scharakteryzował premedytację jako „zamiar ukształtowany przed podjęciem działania przejawiającego się w dokonaniu zbrodni lub występkę kierunkowego”³⁷. W ujęciu doktrynalnym premedytacja jest zaś definiowana jako zamiar przestępny przybierający postać dojrzałą i przemyślaną. W definicji premedytacji podkreśla się konieczność wystąpienia dwóch elementów: decyzji o realizacji przestępstwa zabójstwa, która musi być dokładnie przeanalizowana (wymaga uprzednich rozważań,

³³ M. Véron, *op. cit.*, s. 39.

³⁴ Art. 221-3 CP: „Le meurtre commis avec préméditation ou guet-apens constitue un assassinat. Il est puni de la réclusion criminelle à perpétuité”. Należy podkreślić, że premedytować oznacza mieć czas na rozważenie kwestii przed jej wykonaniem. Por. M. Daury-Fauveau, *op. cit.*, s. 195; G. Lopez, S. TziTzis, *Dictionnaire des sciences criminelles*, Paryż 2004, s. 78–79; G. Cornu, *op. cit.*, s. 78; J.-C. Planque, *op. cit.*, s. 34–35; F. Desportes, F. Le Gunehec, *op. cit.*, s. 847.

³⁵ P. Conte, *op. cit.*, s. 38; C. Ambroise-Castérot, *Droit pénal spécial et des affaires*, Paryż 2008, s. 29–30.

³⁶ Art. 132-72 CP: „La préméditation est le dessein formé avant l’action de commettre un crime ou un délit déterminé”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

³⁷ Cas. crim., 20 août 1932: Dalloz périodique 1932, s. 121; Cas. crim., 30 janvier 1975: „Gazette du Palais” 1975, N 1, s. 260.

jest decyzją podjętą pod wpływem refleksji, zwykle w izolacji od wszelkich czynników zewnętrznych), oraz okresu, jaki upływa między jej podjęciem a wykonaniem znamion przestępstwa³⁸. Jednocześnie brakuje wytycznych, jaki okres należy uznać za odstęp czasu pojawiający się między decyzją o realizacji znamion a wykonaniem czynu zabronionego, stąd niezbędne wydaje się wzięcie pod uwagę w tej mierze wszelkich okoliczności sprawy. Zamiar premedytowany może dotyczyć zabójstwa nieskonkretyzowanej osoby i przybierać charakter warunkowy, nie wyklucza go błąd *in personam*³⁹.

Premedytacja jest zjawiskiem trudnym do scharakteryzowania, wymaga bowiem każdorazowo wzięcia pod uwagę następujących aspektów osobowości sprawcy: psychologicznego (wykluczone jest, by uznać za premedytowane zachowanie podjęte wyłącznie pod wpływem jednorazowego impulsu, spontaniczne czy gwałtowne, w konsekwencji premedytację należy wykluczyć, jeśli zabójstwo zostało popełnione pod wpływem podniecenia, gniewu, a także chaotycznego czy irracjonalnego bodźca)⁴⁰, czasowego (okres, który dzieli powzięcie decyzji o wypełnieniu znamion przestępstwa od jego dokonania) i fizycznego (przejście do działania zawsze poprzedzają czynności przygotowawcze)⁴¹. Z rozważań, jakie w jednym z orzeczeń z 2009 r. podjął Sąd Kasacyjny, wynika, że zamiar zabójstwa nie tylko zawsze towarzyszy sprawcy w trakcie realizacji przestępstwa, lecz przede wszystkim musi poprzedzać wypełnienie samego aktu zabójstwa.

Jak podkreśla się w doktrynie, premedytacja stanowi rodzaj szczególnego postanowienia, przemyślenia, kalkulacji i zorganizowania przestępstwa w sposób nieprzerwany i ciągły⁴². W konsekwencji zabójstwo premedytowane bywa określane jako zbrodnia dokonana z zimną krwią⁴³. Nawet jeżeli w dwóch wypadkach sprawca ma zamiar pozbawienia życia ofiary, to w odniesieniu do typu podstawowego analizowanego przestępstwa zamiar krystalizuje się naturalnie, natomiast w wypadku

³⁸ G. Lopez, S. TziTzis, *op. cit.*, s. 729.

³⁹ P. Gattegno, *Droit pénal spécial*, Paris 2007, s. 26–27.

⁴⁰ M. Daury-Fauveau, *op. cit.*, s. 196.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² H. Renout, *Droit pénal général*, Orléans 2009, s. 143–144.

⁴³ M. Véron, *op. cit.*, s. 35–36; M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 314–315.

morderstwa stanowi on wynik wyrachowanej kalkulacji, jest wcześniej dokładnie skonceptualizowany (np. po odbytej sprzeczce osoba wraca do domu, w jej psychice klaryfikuje się zamiar zabójstwa swojego rozmówcy, zastanawia się nad sposobem jego realizacji, po rozważeniu różnych kwestii decyduje się na zastrzelenie ofiary, w tym celu kupuje broń, a następnie dokonuje zbrodni)⁴⁴.

III. Kwalifikacja ze względu na zestawienie zabójstwa z innymi przestępstwami

A — Współwystępowanie zabójstwa i innej zbrodni

Artykuł 221-2⁴⁵ CP określa sytuację, w której występują dwa różne przestępstwa, przy czym jednym z nich jest zabójstwo. W orzecznictwie podkreśla się, że nie jest wymagane, aby obydwa przestępstwa zostały popełnione w tym samym miejscu czy czasie, konieczne jest jednak wystąpienie zasadniczej zależności o charakterze kauzalnym między nimi⁴⁶.

Kwalifikacja zachodzi we wskazanym wypadku tylko wówczas, gdy zabójstwo poprzedza, towarzyszy lub następuje po innym przestępstwie popełnionym przez zabójcę, który działał indywidualnie lub we współsprawstwie. Zależność ta wymaga wystąpienia dwóch elementów składowych. Z jednej strony zabójstwu musi towarzyszyć jakakolwiek inna zbrodnia (nie występki czy wykroczenia), z drugiej strony aspekt współwystępowania wskazanych przestępstw determinuje ich relację temporalną (powinny zostać zrealizowane w pewnym odstępie czasu), jednak ustawodawca nie precyzuje jej bliżej. Współwystępowanie przestępstw jest okolicznością o charakterze obiektywnym, natomiast z perspektywy podmiotowej wskazane przestępstwa różnią się w zakresie zamiaru powziętego przez sprawcę (każde z nich charakteryzuje odrębny zamiar)⁴⁷.

⁴⁴ M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 314–315.

⁴⁵ Art. 221-2, al. 1: „Le meurtre qui précède, accompagne ou suit un autre crime est puni de la réclusion criminelle à perpétuité”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

⁴⁶ M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 315–316; P. Gattegno, *op. cit.*, s. 27; M. Daury-Fauveau, *op. cit.*, s. 197–198.

⁴⁷ P. Conte, *op. cit.*, s. 38–39.

B — Związek zabójstwa i występku

Kwalifikacja występująca w art. 221-2 al. 2⁴⁸ CP zyskuje charakter podmiotowy, wyklarowana zostaje bowiem w oparciu o motywację sprawcy. Aktualizuje się ona, jeżeli zabójstwo ma na celu przede wszystkim przygotowanie, ułatwienie lub wykonanie przestępstwa o charakterze występku (np. zabić, żeby ukraść), ewentualnie w dalszej kolejności ułatwienie ucieczki z miejsca zdarzenia lub zapewnienie bezkarności innym podmiotom współdziałającym w przestępstwie. Z rozważań doktrynalnych wynika, że relacja między przestępstwami zakłada szczególną kolejność ich występowania (najpierw zabójstwo, następnie inne przestępstwo), nie zajdzie ona wówczas, gdy drugie z przestępstw zostało popełnione w celu ułatwienia zabójstwa albo ułatwienia ucieczki zabójcy (to zabójstwo ma umożliwić wykonanie znamion innego przestępstwa)⁴⁹.

Związek między zabójstwem a występkiem jest bardzo ścisły. Ustawodawca bierze pod uwagę motyw, któremu podlega sprawca zabójstwa: ułatwienie wykonania występku, zapewnienie bezkarności jego sprawców. Związek ten nie wymaga jednoczesności między dwoma przestępstwami, które mogą zostać zrealizowane w różnym czasie, a nawet w różnych miejscach⁵⁰.

IV. Sankcje

Możliwości modyfikacji sankcji za zabójstwo kwalifikowane we francuskim Kodeksie karnym są stanowczo ograniczone. Po pierwsze, dlatego że przekształceniu może ulec wyłącznie kara zasadnicza, po drugie — ponieważ proces modyfikacji może przejawiać się w przypadku tej zbrodni tylko na dwa sposoby: albo przez zastosowanie kary dożywotniego pozbawienia wolności, albo kary dożywotniego pozbawienia wolności z wykorzystaniem okresu zabezpieczenia, któ-

---

⁴⁸ Art. 221-2, al. 2: „Le meurtre qui a pour objet soit de préparer ou de faciliter un délit, soit de favoriser la fuite ou d’assurer l’impunité de l’auteur ou du complice d’un délit est puni de la réclusion criminelle à perpétuité”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

⁴⁹ P. Conte, *op. cit.*, s. 36–39.

⁵⁰ M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 317.

ry przybiera charakter ochronny i ma na celu wzmocnienie funkcji represyjnej kary⁵¹.

Zgodnie z art. 221-1⁵² CP zabójstwo w typie podstawowym jest we francuskim prawie karnym zagrożone karą 30 lat pozbawienia wolności, jeśli jednak typ bazowy zostanie rozszerzony o okoliczności kwalifikujące, towarzyszące przedmiotowemu przestępstwu, dochodzi wówczas do modyfikacji odpowiedzialności sprawcy o charakterze progresywnym (ewolucja ma charakter *in plus* od sankcji wyjściowej, przewidzianej dla typu zasadniczego zbrodni). Co do zasady zabójstwo kwalifikowane ze względu na status ofiary lub popełnione w zorganizowanej grupie przestępczej (art. 221-4 CP) zagrożone jest karą dożywotniego pozbawienia wolności z możliwością zastosowania wobec sprawcy okresu zabezpieczenia lub kar dodatkowych (przewidzianych od art. 221-8 do art. 221-11 CP)⁵³. Należy wśród nich wskazać między innymi zakaz wykonywania

---

⁵¹ M.-L. Rassat, *op. cit.*, s. 309.

⁵² Art. 221-1 CP: „Le fait de donner volontairement la mort à autrui constitue un meurtre. Il est puni de trente ans de réclusion criminelle”; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

⁵³ Przykładowy katalog kar dodatkowych jest niezmiernie rozbudowany. Ze względu na ograniczone ramy niniejszego opracowania wskazano jedynie dwa z czterech przepisów obowiązujących w tej mierze. Art. 221-8: „I. Les personnes physiques coupables des infractions prévues au présent chapitre encourent également les peines complémentaires suivantes: 1° L’interdiction, suivant les modalités prévues par l’article 131-27, soit d’exercer une fonction publique ou d’exercer l’activité professionnelle ou sociale dans l’exercice ou à l’occasion de l’exercice de laquelle l’infraction a été commise, soit, pour les crimes prévus par les articles 221-1, 221-2, 221-3, 221-4 et 221-5, d’exercer une profession commerciale ou industrielle, de diriger, d’administrer, de gérer ou de contrôler à un titre quelconque, directement ou indirectement, pour son propre compte ou pour le compte d’autrui, une entreprise commerciale ou industrielle ou une société commerciale. Ces interdictions d’exercice peuvent être prononcées cumulativement; 2° L’interdiction de détenir ou de porter, pour une durée de cinq ans au plus, une arme soumise à autorisation; 3° La suspension, pour une durée de cinq ans au plus, du permis de conduire, cette suspension pouvant être limitée à la conduite en dehors de l’activité professionnelle; dans les cas prévus par l’article 221-6-1, la suspension ne peut pas être assortie du sursis, même partiellement, et ne peut pas être limitée à la conduite en dehors de l’activité professionnelle; dans les cas prévus par les 1° à 6° et le dernier alinéa de l’article 221-6-1, la durée de cette suspension est de dix ans au plus; 4° L’annulation du permis de conduire avec interdiction de solliciter la délivrance d’un nouveau permis pendant cinq ans au plus; 4° bis L’obligation d’accomplir un stage de sensibilisation aux dangers de l’usage de produits stupéfiants, selon les modalités fixées à l’article 131-35-1; 5° La confiscation

funkcji publicznych, zawodu lub funkcji, którą wykorzystano do popełnienia przestępstwa, zakaz posiadania lub przechowywania broni do lat pięciu, zakaz prowadzenia pojazdów przez okres lat pięciu, przepadek posiadanej przez właściciela broni (jednej lub kilku sztuk), pozbawienie praw obywatelskich, cywilnych i rodzinnych, zatrzymanie lub przepadek pojazdu, który był przeznaczony do popełnienia przestępstwa przez jego właściciela. Jednak w przypadku, gdy zabójstwo dotyczy nieletniego poniżej 15. roku życia lub gdy przedmiotowa zbrodnia poprzedzona zostanie gwałtem, torturami lub aktami chuligańskimi, sąd przysięgłych może w specjalnym postanowieniu ustanowić okres zabezpieczenia wykonania kary na 30 lat lub określić, że środki wskazane w art. 132-23⁵⁴ CP (między innymi umieszczenie na zewnątrz w warunkach kontrolowanych, skorzystanie z warunkowego przedterminowego zwolnienia lub warunkowego zawieszenia wykonania kary)⁵⁵ nie mają zastosowania wobec orzeczonej w stosunku do sprawcy kary dożywotniego pozba-

d'une ou de plusieurs armes dont le condamné est propriétaire ou dont il a la libre disposition; 6° Le retrait du permis de chasser avec interdiction de solliciter la délivrance d'un nouveau permis pendant cinq ans au plus; 7° Dans les cas prévus par l'article 221-6-1, l'interdiction de conduire certains véhicules terrestres à moteur, y compris ceux pour la conduite desquels le permis de conduire n'est pas exigé, pour une durée de cinq ans au plus; 8° Dans les cas prévus par l'article 221-6-1, l'obligation d'accomplir, à ses frais, un stage de sensibilisation à la sécurité routière; 9° Dans les cas prévus par l'article 221-6-1, l'immobilisation, pendant une durée d'un an au plus, du véhicule dont le condamné s'est servi pour commettre l'infraction, s'il en est le propriétaire; 10° Dans les cas prévus par l'article 221-6-1, la confiscation du véhicule dont le condamné s'est servi pour commettre l'infraction, s'il en est le propriétaire". Z kolei art. 221-9: „Les personnes physiques coupables des infractions prévues par la section 1 du présent chapitre encourent également les peines complémentaires suivantes: 1° L'interdiction des droits civiques, civils et de famille, selon les modalités prévues par l'article 131-26; 2° L'interdiction d'exercer une fonction publique, selon les modalités prévues par l'article 131-27; 3° La confiscation prévue par l'article 131-21; 4° L'interdiction de séjour, suivant les modalités prévues par l'article 131-31"; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

⁵⁴ Art. 132-23 CP: „En cas de condamnation à une peine privative de liberté, non assortie du sursis, dont la durée est égale ou supérieure à dix ans, prononcée pour les infractions spécialement prévues par la loi, le condamné ne peut bénéficier, pendant une période de sûreté, des dispositions concernant la suspension ou le fractionnement de la peine, le placement à l'extérieur, les permissions de sortir, la semi-liberté et la libération conditionnelle"; <http://www.legifrance.gouv.fr>.

⁵⁵ M.-L. Rassat, G. Roujou de Boubée, *op. cit.*, s. 33.

wienia wolności⁵⁶. Natomiast morderstwo, będące szczególną odmianą zabójstwa, kwalifikowaną ze względu na wystąpienie zamiaru premedytowanego u sprawcy, a także przypadki współwystępowania zabójstwa wraz z innym przestępstwem zagrożone są karą dożywotniego pozbawienia wolności, przy czym każdorazowo istnieje możliwość zastosowania art. 132-23 CP.

On types of aggravated homicide in French criminal law

Summary

The aim of the article is to present the types of aggravated homicide in French criminal law. The author focuses on the basic categories of premises affecting the possibility of tightening criminal liability for homicide in the French Criminal Code. The factors constituting the basis for classification indicated in the article include the victim's status (on account of age, background, function performed), the perpetrator's motivation (discrimination on ethnic, racial and religious grounds), the number of perpetrators (participation in an organised criminal group) and a particular form of intent (premeditation). In addition, the author analyses the issue of sentencing modification in the given category of crimes.

Keywords: homicide, aggravated crime, premeditated murder.

---

⁵⁶ Loi n° 2005-1549 du 12 décembre 2005.